

Inledning: Digital historia – än sen då?

PELLE SNICKARS

I ljudboksföretagets Storytel senaste årsredovisning kunde man läsa att under 2021 så var mer än 70 procent av de ljudböcker som ”konsumerades” på plattformen äldre titlar, vad som på branschspråk kallas *backlist*. Lätt förnumstigt framhölls att ”detta hjälper tidigare utgivna böcker och författarskap att få nytt liv och hitta nya målgrupper.”¹ Storytels (tidigare) VD Jonas Tellander har återkommande påpekat att efterfrågan på äldre böcker spelat en viktig roll för tjänstens stigande popularitet. ”Historiskt så har bokbranschen varit väldigt beroende av försäljning av nya böcker. Det har ändrats fullständigt nu.”²

Men Storytel har knappast varit ensam om att öka utbudet av äldre digitaliserat innehåll, mönstret är detsamma hos alla strömmande medietjänster. Den som tittar på Netflix vet att äldre filmer successivt erbjuds – ibland av mer oväntat slag såsom den franske regissören Pierre Schoendorfers (mycket sevärda) bearbetningar av Indokinakriget från 1960-talet. Och på Spotify har Daniel Ek alltsedan tjänsten lanserades 2007 ständigt påpekat att ”rediscovery is a critical part of how you listen to music”.³ Idag är det en självklarhet, men det tog lång tid för musikbranschen att inse att Spotifys själva struktur som databas – det vill säga att tjänsten i princip var att likställa med ett ständigt svällande musikarkiv – innebar ett uppsving för äldre låtar, inspelningar och artister. Om den traditionella musikhandeln alltid dragits med problem att intäkter från nya skivor snabbt dalade, så var situationen på Spotify den motsatta: gamla låtar fick där nytt liv när användare botaniserade i låtarkivet. I skrivande stund har exempelvis Kate Bushs klassiker ”Running up that hill” från 1985 fått en enorm ny publik genom Netflixserien *Stranger things*. På Spotify har låtens popularitet ökat med 9 000 procent och spelats fler än 500 miljoner gånger.

Det säger något om vår tid att den kommersiella mediebranschens framtid delvis utspelar sig i det förflutna. Även det förgångna förefaller

att bli alltmer digitalt. Att skärmbaserat innehåll är samtidskulturens *default* är givet sedan länge, ett något oroande faktum som framtidens historiker kommer att ställas inför. Webben är ju en minst sagt knepig historisk källa. Men i takt med att ett äldre kulturellt utbud digitaliseras – både av marknadsaktörer och av kulturarvsinstitutioner – så förändras även detta innehåll och får (ungefär) samma slags mediespecificitet som digitalt fött material (*born-digital*). På Spotify är all musik *alltid* beräkningsbar data (liksom förstås all form av användning), samma sak gäller för (ljud)böcker på Storytel liksom för Kungliga bibliotekets hundratals miljoner digitaliserade tidningssidor.

Framväxten av forskningsfältet kring digital historia under de senaste två decennierna utgör på flera sätt ett svar på denna förändring av källmaterialets status; som strukturerad data kan historiska källor analyseras på nya och numeriska sätt. Men för det krävs (i regel) att metadata är maskinläsbar – inskannade och sökbara PDF:er duger inte. Riksdagsförvaltningens mångåriga arbete med att skanna alla protokoll från första och andra kammaren i PDF-format måste i så måtto kompletteras – datakurerung är den term som ofta används – genom iordningställande av dataset som annoteras med metadata för tidpunkt, talare, geografisk hemvist, partitillhörighet och kön. Det är ett arbete som kan beskrivas med en mening men som är mycket omfattande och tidskrävande.

Om Spotifys och Storytels datavetare letar efter mönster i stora datamängder av musik och boklyssnande, är det numera alltså möjligt att analysera svensk dagspress (eller äldre riksdagsprotokoll) ungefär på samma sätt som gigantiska dataset. Då etableras emellertid en ny forskningspraktik eftersom en sådan massiv empiri inte längre går att överblicka utan datorers hjälp. Men naturligtvis använder de flesta inte söktjänsten Svenska dagstidningar på ett sådant sätt, det är snarare sökbarheten efter enskilda artiklar som lockar – trots ställvis bristfällig OCR-kvalitet.⁴ De är därför fullt möjligt att ägna sig åt digital historia utan några som helst kunskaper om vare sig digital mediespecificitet eller programmering för den delen. Ändå framställs ofta forskning inom digital historia som kvantitativt orienterad, trots att det inte bara är lockelsen med historiens *big data* som varit avgörande för fältets framväxt. ”Methodology for the infinite archive”, framhöll visserligen William J. Turkle i den första bloggposten för sajten The Programming Historian 2008. Men de hundratalet *tutorials* som idag finns samlade på sajten handlar framför allt om småskaliga introduktioner kring olika typer av mjukvara som kan vara till hjälp för den digitale historikern. Sajtens index till dessa lektioner ger en fingervisning om vad som erbjuds med 23 Pythonbaserade lektioner liksom ”Data Management (8), Data Manipulation (27), Distant Reading (12), Linked Open Data (1), Mapping (12), Network Analysis (5), Web Scraping (5)”.⁵

Forskningsfältet kring digital historia – om nu ett sådant existerar – är därför synnerligen heterogent. Det spänner över storskaliga analyser av omfattande historiska dataset till specifikt mediarkeologiska modelleringsförsök av 3D-teknikens möjligheter att replikera förfilmiska attraktioner.⁶ Och eftersom alla historiker idag hänger på webben, söker i databaser och arbetar med digitala verktyg så är det inte speciellt meningsfullt att staka ut gränser. Häri ligger också svårigheten att försöka teckna konturerna av ett framväxande forsknings- och kunskapsfält eftersom digital historia faktiskt är något av en truism – och en självklarhet eftersom de flesta historiker som sagt nyttjar både digitala verktyg och söktjänster. ”Digital History 1,5” är Mats Fridlunds träffande beteckning av denna vår nuvarande belägenhet.⁷

För de historiker som trots allt presenterar sin forskning som digital historia följer ofta anspråk på att sådana undersökningar ”på mer genomgripande och medvetna sätt integrerar digitala metoder”, som Jacob Orrje påpekat.⁸ Många sådana (i regel textbaserade) metoder är nya, även om lingvister och språkteknologer länge använt dem: ordfrekvenser och kollokationer, *bigrams* (ordpar som uppträder tillsammans), liksom mer sofistikerade algoritmer som temamodeller eller NER-algoritmer (*Named-entity recognition*) där personnamn, geografi och tidsmarkörer automatiskt kan taggas upp. Till saken hör förstås också att historiker länge arbetat metodologiskt kvantitativt med en omfattande empiri; det är knappast något som digitaliseringen av kulturarv och källmaterial resulterat i. Redan 1969 beklagade sig exempelvis Jörgen Weibull över att moderna reproduktionstekniker gjort att mängden historiskt material ökat så till den grad ”att detta ofta blir det allt överskuggande problemet”.⁹ Och redan då tänkte man sig att datamaskinerna skulle komma till undsättning. ”The use of computers in historical scholarship is not new” heter det därför ofta – detta i en av otaliga artiklar som försöker att beskriva forskningsfältet kring digital historia.¹⁰

Samtidigt har det i Sverige figurerat en forskningspolitisk önskan om att nyttja den digitala teknikens möjligheter också inom historievetenskaperna. I den statliga utredningen *Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur* ägnas humaniora (som vanligt) minimalt med intresse – med undantag för just storskalig textanalys. Kungliga bibliotekets satsning på att etablera ett datalabb lyfts där fram som ett innovativt sätt ”för forskare att utföra storskaliga analyser av bibliotekets samlingar ... Biblioteket utvecklar nya modeller, till exempel med metoder för artificiell intelligens, för att analysera samlingarna på ett nytt sätt”.¹¹ Kring sådan forskningspolitisk styrning är det många som reser invändningar, och jag ska villigt tillstå att det var jag själv som skrev förstudien *Datalabb på KB* för några år sedan.¹²

Men utvecklingen kan också betraktas som en sorts naturlig förlängning av och fortsättning på tidigare digitaliseringsinsatser inom kulturarvssektorn – där *nota bene* institutionerna själva inte sällan har ett egenintresse av att få medel till att etablera nya former av forskningsinfrastrukturer. I en första fas digitaliserades material i bevarandesyfte liksom för att öppet tillgängliggöras, och i en andra fas kan digital-historisk forskning nu bedrivas på dessa ökade datavolymer med möjlighet att ställa – och ibland besvara – nya frågeställningar. Här finns som sagt stora likheter med hur strömmande medietjänster arbetar analytiskt, även om marknadsens resurser förstås är ofantligt större och naturligtvis inte på något sätt kan jämföras med dem som figurerar inom digital humaniora. Kvarstår gör emellertid det faktum är för att utforska sådana dataset krävs andra kompetenser än rent historievetenskapliga – vilket etableringen av en rad digital humaniora-lab på svenska lärosäten under senare år är ett tecken på. Metoder, maskinpark och mjukvara blir ständigt mer sofistikerade och kraftfulla, men för att på allvar bedriva digital historieforskning behövs i regel utvecklare som kan programmera.

Historievetenskaplig digital forskning – om så av social-, idé- eller mediehistorisk art – är i så måtto ofta ett resultat av en ny typ av humanistisk praktik och forskningsinfrastruktur, liksom att alltmer källmaterial (också) återfinns i digitaliserad form. Det brukar hävdas att förenklad åtkomst i digital form och förnyad sökbarhet förändrat, ja rentav revolutionerat åtminstone viss historisk forskning, samtidigt som den gjort den beroende av digital teknik – med dess möjligheter och begränsningar. Somliga har varnat för att digitalisering av ett specifikt källmaterial riskerar att styra forskningen; KB:s öppna tillgängliggörande av sex tusen Statliga offentliga utredningar från 1922 till 1999 har framhållits som ett exempel, ett ”överanvänt källmaterial som förmodligen kommer att spegla bilden av svensk politik i historiska undersökningar lång tid framåt”.¹³ Andra (som jag själv) menar att den enorma mängden inskanade tidningar, böcker, dokument, filmer, bilder och ljudinspelningar som numera finns i webbaserade tjänster och ständigt svällande databaser som Svenska dagstidningar, DigitaltMuseum, ArkivDigital, Europeana, Bayerische Staatsbibliothek, Deutsche Digitale Bibliothek, Library of Congress, Metropolitan Museum of Art, British Library, Internet Archive, Gallica BnF – samt många, många fler – knappast kommer att verka bestämmande och reglerande för den historiska forskning som bedrivs. Tvärtom. Jämväl: de mer än fem miljoner dokument som digitaliserats och finns tillgängliga genom franska Gallica, eller de 2,5 miljoner *digitalisat* som Bayerische Staatsbibliothek stoltserar med ställer krav på språkfärdigheter. Svensk humaniora tror sig vara internationell när den publicerar sig i anglosaxiska tidskrifter, men behovet av breda språkkunskaper är idag

större än någonsin eftersom flerspråkiga källor och dokument blivit digitalt tillgängliga på helt nya sätt.

Att beteckna den omfattande historievetenskapliga forskning som dragit nytta av dessa sajter och databaser som digital historia är naturligtvis inte meningsfullt. Ofta (men inte alltid) har därför forskningskategorin digital historia reserverats för att avisera en metodologisk förskjutning från kvalitativa till kvantitativa studier där empirin ökat rejält i omfång, där specifika digitala metoder används, och där källmaterial ändrat form (och dataformat).

I ett forskningsprojekt som jag leder, Välfärdsstaten analyserad. Textanalys och modellering av svensk politik, media och kultur 1945–1989 ägnar vi oss åt algoritmisk textanalys av sådan storskalig empiri – bland annat genom att sätta samman dataset av samtliga svenska skönlitterära romaner som publicerades under perioden. En grundläggande tanke i detta projekt är att konstruera och iordningställa stora dataset som gör det möjligt att ställa mer makro-orienterade historiska frågor. Svensk litteraturvetenskap vet exempelvis inte alls vad som generellt kännetecknade svensk skönlitteratur under 1950-talet bortom ett fåtal kanoniserade författare och verk – *the great unread* som dessa litteraturvetenskapens lakuner ibland kallas (man kan förmoda att analytikerna på Storytel vet mer om saken). Naturligtvis har ingen någonsin haft för avsikt att läsa alla romaner under en viss tidsperiod som en enda gemensam text, men utifrån ett digital-historiskt perspektiv innebär iordningsställandet av ett dataset med, säg alla femtiotalromaner (det rör sig om tusentalet böcker) att det historiska källmaterialets *kapacitet* att besvara vissa forskningsfrågor ökar betydligt. Jag vill mena att det är en central, om än underliggande tanke i många kvantitativt orienterade forskningsprojekt inom digital historia. Den återkommer också i ett annat forskningsprojekt jag leder, Moderna tider 1936, vilket studerar hur olika typer av audiovisuell programvara tolkar vardagliga modernitetssymboler i medialt arkivmaterial från ett specifikt årtal (såsom radioinspelningar, fotografier och journal-film). Tanken är där att utforska hur maskininlärning kan främja ny kunskap om svensk modernitet, att konstruera mellanstora och kurerade dataset som ökar den vetenskapliga kapaciteten hos mediehistoriskt källmaterial, samt att kritiskt granska olika algoritmiska verktygslådor för studiet av det förflutna.¹⁴

En återkommande frågeställning inom forskningsfältet digital historia är *vad* mjukvara kan uppfatta när algoritmisk analys appliceras på ett omfattande empiriskt material. Många forskare inom fältet menar därför att det är själva arbetet med att konstruera sådana dataset som är det väsentliga. All digitalisering, datakurering och forskningsarbete med dataset innebär återkommande handpåläggning, det kan inte nog understrykas.

Att ägna sig åt digital historia är därför på många sätt ett mycket praktisk verksamhet; dataset talar aldrig för sig själva, de måste iordningställas och bearbetas, tvättas och kureras – och först därefter vidtar den egentliga forskningen. I den nystartade tidskriften *Journal of Digital History* – ”promoting a new form of data-driven scholarship” – är därför frågan om dataset och empiri den centrala; för varje artikel som publiceras krävs ”a data layer providing access to data and code by means of a professional infrastructure”.¹⁵

När denna tidskrift lanserades 2021 så publicerade redaktörerna Andreas Fickers och Frédéric Clavert en sorts avsiktsförklaring med titeln, ”On pyramids, prisms, and scalable reading”. De tog där avstamp i en äldre text av Robert Darnton, ”The New Age of the Book” från 1999, där denne pläderade för en genomgripande förändring av historiska studier som på allvar borde använda webben som medial presentationskanal, ”a vision of a new form of historical scholarship, being able to make new sense of evidence, historical argumentation, and analysis by producing new formats of digital storytelling and narration”. För att bedriva digital historia bör digitaliseringens mediespecifitet bejakas menade Fickers och Clavert. På kort tid har *Journal of Digital History* också satt en ny slags standard för hur digitalt historievetenskaplig forskning kan presenteras, alla artiklar innehåller inte bara ett datalager utan även ”a narration layer involving transmedia storytelling [and] a hermeneutic layer exploring the methodological implications of using digital tools and data”.¹⁶ En central utgångspunkt för *Journal of Digital History* har därför varit att digital historievetenskap kräver nya publikationsformer. Själv är jag benägen att hålla med, jag sitter trots allt i tidskriftens redaktionsråd. *Journal of Digital History* drivs av Luxembourg Centre for Contemporary and Digital History (C2DH) i samarbete med förlaget De Gruyter – så resurser finns. Men man får se tiden an om satsningen kommer att fortleva. För även digitala presentationsformat i akademisk tappning har sin mediehistoria, från publiceringsplattformen Scalar till (den numera nedlagda) tidskriften *Vectors*; själv skrev jag för nästan trettio år sedan min magisteruppsats i filmvetenskap med hjälp av programvaran Macromedia med vilken jag kunde citera rudimentärt digitaliserade filmklipp (en analys av Pier Paolo Pasolinis filmer med utgångspunkt i Walter Benjamins mediekritik var det tidsypiska ämnet).

Att sätta samman en temasektion om digital historia i bokform kan därför möjligen ses som något av en anakronism. Som årsbok för idé- och lärdoms historia publiceras *Lychnos* alltsedan 1936 i analog form – även om alla årgångar sedan 2005 finns tillgängliga som PDF på webben. Icke desto mindre presenteras i det följande åtta artiklar som ger en antydan om bredden i detta forskningsfält som trotsar många disciplinränsar;

bidragen är författade av fyra idéhistoriker, tre historiker och tre mediehistoriker. Temasektionen inleds med idéhistorikern Jacob Orrje som i sin artikel analyserar metodanvändning inom idéhistoria och digital historia delvis med utgångspunkt i just *Lychnos* – det handlar om fjärläsning av alla bidrag mellan 2005 och 2020, ett dataset på en knapp miljon ord. Uppslaget är elegant, och Orrjes ambition är å den ena sidan att presentera olika sätt att tala om metodiska spörsmål inom svensk idéhistoria respektive mer allmän digital historia, å den andra att visa hur skillnader och likheter inom dessa fält kan undersökas med digitala metoder. I *Lychnos* idéhistoriska textväv är begrepp som teori och förklaring mest markanta, medan de inom fältet digital historia främst handlar om metod och källor.

Om Orrje på ett sätt jämför metodologiska äpplen med päron, så använder idéhistorikerna Annelie Drakman och Stefan Gelfgren ett snarlikt *mixed methods approach*. I sin artikel presenterar de två helt separata fallstudier (och forskningsprocesser) – kartografering av det norrländska bibelbältet samt hur ordet kreativitet använts i anglosaxisk kultur – vilka bägge kombinerar digitala metoder (som fjärläsning) med mer traditionella metoder (som närläsning). Artikeln presenterar alltså två helt separata idéhistoriska studier där olika slags digitala metoder och verktyg använts för att både analysera och visualisera relevant källmaterial. Drakman och Gelfgrens poäng är att lyfta fram hur de flesta former av idéhistorisk forskning ofta kan dra nytta av att applicera olika metodologiska tillvägagångssätt. Fjärläsning av större dataset gör det möjligt att upptäcka nya mönster, ibland oväntade, som kvalitativa djupstudier av ett mindre antal källor kan missa – samtidigt måste alla resultat alltid tolkas. Ingen data talar för sig själv.

Digital historia laborerar inte sällan med skalbarhet – från det mycket stora till det pyttelilla och *vice versa*. I min egen artikel handlar det om analys av ett gigantiskt dataset, medan idéhistorikern Johan Fredrikzon i sin artikel skriver om sitt personliga umgänge med en fyrtio år gammal svensktillverkad mikrodator, en ABC-80. I min artikel fokuserar jag på hur svenska partier och riksdagsledamöter diskuterat mediefrågor i Sveriges Riksdag. Mitt dataset omfattar cirka 11 000 riksdagsprotokoll och ambitionen är att studera övergripande politiska tankefigurer kring medier genom att temamodellera denna data. Grundfrågan inom all temamodellering handlar om vilka diskurser, motiv eller tematiker som kan tänkas återfinnas i det dataset som forskaren intresserar sig för. Artikeln syftar till att beskriva hur min data sammanställts liksom vad metoden temamodellering innebär, men främst gör jag ett par mediehistoriska nedslag i en omfattande empiri. All kurering av dataset innebär att källmaterial förändras, men många bibliotek och arkiv brottas idag också med själva

bevarandet av digitala objekt. Fredrikzon frågar sig i sin artikel hur en digital handling från skarven mellan 1970- och 1980-tal egentligen framträder för dagens forskare. Digitala arkivhandlingar framstår inte sällan som opåverkade av tidens tand. Fredrikzon intresserar sig för vilka konsekvenser den sinnliga frånvaron av åldringstecken hos digitala objekt har för historiker. I sammanhanget redogör han både för så kallad formell respektive forensisk materialitet, samt den något paradoxala omständighet att digitala dokument är oförmögna att uppvisa tecken på åldrande.

Om Fredrikzons filosofiska grundfråga handlar om vad det digitala egentligen är för något, så frågar sig historikern Kajsa Weber i sin artikel vad digitaliseringen av svenskt tryck *de facto* ska omfatta. Frågan kan tyckas märklig, men Weber tar sin utgångspunkt i den nystartade arbetsgruppen Digitalisering av det svenska trycket och den avsiktsförklaring som KB och flera universitetsbibliotek formulerat och ställt sig bakom. Grundtanken är att *hela* det svenska trycket nu äntligen skall digitaliseras. Men som Weber framhåller måste ett representativt korpus dels hantera att nationsgränsens förskjutits över tid – är ett tryck svenskt för att det har publicerats i Sverige? – liksom det faktum att en hel del äldre tryck på svenska inte alls producerades i landet. Genom att beskriva hur andra länder hanterat frågan – i Storbritannien genom *Early English Books Online* och i Tyskland inom ramen för VD16 (*Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts*) – påpekar Weber att äldre bibliografiska arbeten (i Sverige bland annat av riksbibliotekarie Isak Collijn) ofta ligger till grund för framgångsrika samtida digitaliseringsprojekt.

Forskning inom digital historia är som Weber – liksom jag själv ovan i denna introduktion – poängterat inte sällan lierat med kulturarvssektorns digitaliseringsarbete. I historikerna Aron Ambrosiani och Åsa M. Larssons artikel argumenterar de för att digitaliseringen av kulturarvet kräver mer av samarbete mellan ABM-sektorn och akademien. Kulturarvsinstitutioner behöver engagera forskare i digitaliseringsprocessen så att kvaliteten på informationen ökar, och forskare bör i sin tur involvera relevanta institutioner redan under planeringsstadiet för forskningsprojekt. Ambrosiani och Larssons fallstudie utgörs av de så kallade FAIR-principerna för kulturarvsdata. Den engelska akronymen står för *Findable* (en sorts hittbarhet), *Accessible* (tillgänglighet), *Interoperable* (en form av kompatibilitet eller interoperabilitet), samt *Reusable* (återanvändbarhet). I kapitlet redogör Ambrosiani och Larssons för hur svensk kulturarvsdata i allmänhet relaterar till dessa FAIR-principer, detta med speciellt fokus på aggregatortorn K-samsök och söktjänsten Kringla, samt hur Nordiska museet och Riksantikvarieämbetet implementerat FAIR i sitt arbete med digitaliserad kulturarvsdata.

Även om FAIR-principerna för kulturarvsdata omfattar alla modaliteter så är det framför allt textuellt källmaterial som ofta stått i fokus. Detsamma gäller naturligtvis det bredare kunskapsfältet digitala humaniora liksom forskningsfältet kring digital historia, bägge är tungt textdominerade. Det är därför glädjande att denna temasektion av *Lychnos* innehåller två artiklar som analyserar audiovisuellt källmaterial; i mediehistorikern Emil Stjernholms fall handlar det om så kallad automatiserad taligenkänning i sex hundra tv-program av *Anslagstavlan*, medan mediehistorikern Johan Malmstedt tar sig an ljudinspelningar från ett flertal av den svenska arbetarrörelsens kongresser mellan 1968 och 1978. Stjernholm gör i sin artikel ett slags metodologisk reflektion över sitt pågående forskningsprojekt, *Televiserad information: Svenska myndigheters audiovisuella kommunikation*, vilket med fokus på public service-programmet *Anslagstavlan* (från 1970-talet och framåt) med digitala metoders hjälp analyserar förmedling av statlig samhällsinformation. Stjernholm har samarbetet med nationalbibliotekets KB-labb och där använt programvara för automatiserad taligenkänning, en så kallad wav2vec-modell, för att undersöka både den estetiska, narrativa och retoriska utvecklingen av audiovisuell samhällsinformation på tv. I sin artikel fokuserar han inte så mycket på sina forskningsresultat, snarare är det själva arbetsprocessen som står i centrum – för även kurerad av audiovisuella dataset innefattar mängder av manuell handpåläggning.

I Malmstedts artikel däremot används flera olika programvaror för att i detalj analysera en rad partikongresser som ljudande dokument. Om textuella protokoll ger en fingervisning om vad som yttrades (och beslutades) på dessa kongresser, menar Malmstedt att det först är ljudande form som forskaren kan få en reell uppfattning om hur dessa möten gick till. Det handlar inte bara om vad som sades, utan lika mycket *hur* kongresserna lät. Ljuddata är som Malmstedt påpekar en underutnyttjad materialkategori inom historieforskningen, men genom att använda kod från forskningsprojektet MeMAD (Methods for Managing Audiovisual Data) går det att studera talarlängd i relation till kongressernas tidsplanering, könsmissiga skillnader i talartid samt att uppfatta mer generell inramning med musik och talarrytm. Om en programvara identifierar en viss typ av ljud från Socialdemokraternas kongress 1969 som brus – ja, då kan en annan (Edyson, utvecklad på KTH) i samma brus uppfatta klubbslag (beslut), applåder och skratt. Det senare är något som sällan protokollförs. Men Olof Palme skämtade friskt och rev återkommande ner skrattsalvor – eller som Malmstedt konstaterar: ”det skrattas helt enkelt en hel del på mötena”.

Noter

1. *Storytel årsredovisning* 2021, https://investors.storytel.com/annual-reports/2021/files/Pdf/storytel_arsredovisning_2021.pdf (senast kontrollerad 15/8 2022).
2. ”Ljudböcker är nu större än tryckta böcker”, osignerad, *SVT Nyheter* 15/2 2021, <https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/ljudbocker-ar-nu-storre-an-tryckta-bocker> (senast kontrollerad 15/8 2022).
3. Rasmus Fleischer & Pelle Snickars: *Den svenska enhörningen. Storn om Spotify* (Stockholm, 2018), 105.
4. ”The problem is that while we think we are searching newspapers, we are actually searching markedly inaccurate representations of text”, som Tim Hitchcock framhöll redan 2013 i sin artikel, ”Confronting the digital” i *Cultural and Social History* 10:1 (2013). Se även, Johan Jarlbrink & Pelle Snickars: ”Cultural heritage as digital noise. Nineteenth century newspapers in the digital archive” i *Journal of Documentation* 73:6 (2017).
5. William J. Turkle, ”The Programming Historian” 14/1 2008, <http://digitalhistoryhacks.blogspot.com/2008/01/programming-historian.html>. The Programming Historian återfinns online på <https://programminghistorian.org/> (senast kontrollerade 15/8 2022).
6. Tim van der Heijen & Claude Wolf: ”Replicating the Kinora. 3D modelling and printing as heuristics in digital media history” i *Journal of Digital History* (2022), <https://journalofdigitalhistory.org/en/article/33pRxE2dtUHP> (senast kontrollerad 15/8 2022).
7. Mats Fridlund: ”Digital history 1.5. A middle way between normal and paradigmatic digital historical research” i Mats Fridlund, Mila Oiva & Petri Paju (red.): *Digital histories. Emergent approaches within the new digital history* (Helsingfors, 2020).
8. Jacob Orrjes: ”Vad är digital historia?” i *Historisk tidskrift* 141:4 (2021).
9. Jörgen Weibull: ”Metodologiska problem i modern historia” i *Scandia* 35:1 (1969).
10. C. Annemieke Romein et. al.: ”State of the field: Digital history” i *History* 105:365 (2020). Snarlika genomgångar återfinns även i Orrje 2021, liksom i Hannu Salmis: *What is digital history?* (Cambridge, 2021).
11. SOU 2021:65: *Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur* (Stockholm, 2021), 217.
12. Pelle Snickars: *Datalabb på KB. En förstudie* (2018), <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-339> (senast kontrollerad 15/8 2022).
13. Brita Planck: ”Digital history – A field, a method or just a phase?” i *Historisk tidskrift* 140:2 (2020). Det ska nämnas att det inte är Planck som argumenterar för en sådan överanvändning, utan att det var ett återkommande tema vid konferensen Digital History vid Göteborgs universitet hösten 2019. Men att SOU-materialet är välanvänt råder det inget tvivel på; nedladdningsstatistik från KB anger att över 30 000 SOU-pdf:er laddats ned årligen sedan 2016.
14. För mer information om dessa bägge forskningsprojekt, se projektsajterna <https://www.westac.se> och <http://modernatider1936.se> (senast kontrollerade 15/8 2022).
15. För mer info, se <https://journalofdigitalhistory.org/en/about> (senast kontrollerad 15/8 2022).
16. Andreas Fickers & Frédéric Clavert: ”On pyramids, prisms, and scalable reading” (2021) <https://journalofdigitalhistory.org/en/article/jXupS3QAeNgb>; Robert Darnton, ”The New Age of the Book” (1999), *The New York Review of Books*, <https://nybooks.com/articles/1999/03/18/the-new-age-of-the-book/>; <https://journalofdigitalhistory.org/en/about> (senast kontrollerade 15/8 2022).